

Fiillerin özne ve nesne alıp almamalarına bağlı olarak gösterdikleri durumlara fiil çatısı denir. Yalnızca yüklemi fiil olan cümlelerde çatı özelliği aranır. Yüklemi isim olan cümlelerde çatı özelliği aranmaz.

Örnekler

- Koşmaktan yorulmuştu. → Çatı özelliği aranır çünkü yüklemi fiildir.
- Bu soru çok zordu. → Çatı özelliği aranmaz çünkü yüklemi isimdir.
- Her yerde seni aradım. → Çatı özelliği aranır çünkü yüklemi fiildir.

A. Öznesine Göre Fiil Çatıları (Özne-Yüklem İlişkisi)

1. Etken Fiiller

Gerçek özne alabilen tüm fiiller, etken çatılıdır.

Öznenin açık veya gizli olması fark etmez çünkü işi yapan bellidir.

Örnekler

- Ahmet kalemini buldu. → Etkendir çünkü işi yapan bellidir. (Ahmet)
- Yarın sinemaya gideceğiz. → Etkendir çünkü işi yapan bellidir. (Gizli özne)

2. Edilgen Fiiller

Sözde özne alabilen tüm fiiller, edilgen çatılıdır.

Yüklemde mutlaka “-I” veya “-n” seslerinden birinin bulunması gerekir.

Edilgen çatılı fiillerde işi yapan belli değildir.

Edilgen çatılı fiillerde nesne bulunmaz.

Örnekler

- Ahmet’in çantası bulundu. → Edilgendir. Kim tarafından bulundu? (Belli değil)
- Geç kaldığı için uyarıldı. → Edilgendir. Kim tarafından uyarıldı? (Belli değil)

DİKKAT

Yüklemde önce “birileri tarafından” sözcük grubunu getirdiğimizde cümle anlamlı oluyorsa o cümle edilgen çatıya sahiptir.

- Sınıf temizlendi. → Edilgen (Sınıf birileri tarafından temizlendi.)

DİKKAT

Yüklemde “-I” ve “-n” bulunan her sözcük edilgen olmaz.

- Semih, senin bu davranışına üzülmüş.
- O, davete gitmek için giyindi.
- “Üzülmüş” ve “giyindi” sözcükleri gerçek özne aldıkları için etkendir.

DİKKAT

Zaman içerisinde gerçekleşen doğal olaylar ile tabiat olaylarının bulunduğu cümlelerde, yüklemde “-I, -n” ekleri olsa bile, özne gerçek kabul edilir. Bu tür cümleler, etken çatılı olarak değerlendirilir.

- Fırtınada rüzgâra dayanamayan ağaçlar yıkıldı. → Etken

B. Nesnesine Göre Fiil Çatıları (Nesne-Yüklem İlişkisi)

1. Geçişli Fiiller

Nesne alan ya da alabilecek durumda olan tüm fiiller geçişlidir.

Örnekler

- Onlar çiçekleri suluyor. → Geçişlidir. Onlar neyi suluyor? -Çiçekleri (Belirtili nesne)
- Ceyda kitap okuyor. → Geçişlidir. Ceyda ne okuyor? -Kitap (Belirtisiz nesne)
- Herkes seni anlıyorum. → Geçişlidir. Kimi anlıyorum? -Seni (Belirli nesne)

2. Geçişsiz Fiiller

Nesne almayan/alamayan tüm fiiller geçişsizdir.

Örnekler

- Sonunda ülkeme kavuştum. → Geçişsiz çünkü nesne alamıyor.
- Arkadaşlarla parkta oturduk. → Geçişsiz çünkü nesne alamıyor.

DİKKAT

Tek başına bir fiil verilip geçişlilik durumu sorulduğunda fiilin başına "onu" sözcüğünü getiririz. Anlamalı oluyorsa geçişli, olmuyorsa geçişsizdir.

- Onu) sordu. → Geçişli
- (Onu) oturdu. → Geçişsiz